

Αιμιλία Καραλή

Βασίλης Τσιράκης, ***Τα χρόνια ανάμεσα***, εκδόσεις Τόπος 2016

Το πρόσφατο βιβλίο του πολυσχιδή Βασίλη Τσιράκη είναι το τέταρτο μυθιστόρημά του. Έχει στις αποσκευές του επίσης ένα θεατρικό έργο και τέσσερις ταινίες μικρού μήκους. Η μυθοπλαστική «Εναλλακτική λύση» πήρε το 2015 βραβείο στο διαγωνισμό σεναρίου του Greek London Film Festival. Ταυτοχρόνως βιοπορίζεται ως φυσικός και η διαδρομή του τον εντάσσει σε κείνη την γενιά των δασκάλων που «τολμούν να διδάσκουν». Αν και φυσικός –ή μήπως επειδή ακριβώς είναι φυσικός;- το πεδίο της τέχνης του έχει κύριες αναφορές στην ιστορία.

Ως σύγχρονο ιστορικό υποκείμενο ο Τσιράκης ανα-πνέει καθημερινά την ιστορία, περπατώντας στους δρόμους της πόλης του –κυρίως- και αυτό τον εμ-πνέει να δημιουργήσει. Γι' αυτό και όλα σχεδόν τα έργα του αποτελούν ένα είδος ιστορικού παλίμψηστου. Πίσω και κάτω από την επιφάνεια των γεγονότων, από τα πρόσωπα και τα ονόματα, από τους δρόμους, τα σπίτια και τα λιμάνια, γενικά από αντικείμενα και παραστάσεις της καθημερινότητας, αποκαλύπτει τις ζωές των ανθρώπων πριν τις σκεπάσει η σκόνη του χρόνου και η λήθη. Και μας δίνει την δυνατότητα να τις ανακαλύψουμε.

Έτσι η ανθρωπογεωγραφία και του τελευταίου έργου του ανάγεται στα «χρόνια ανάμεσα» στην έλευση των προσφύγων μετά το 1922 στην Θεσσαλονίκη και στον μεγάλο διωγμό των Εβραίων της πόλης το 1943. Τα πρόσωπα του έργου του συνδέονται ποικιλόμορφα μεταξύ τους και άρρηκτα με τα μεγάλα γεγονότα της εποχής τους. Η ανθρώπινη κατάσταση των προσφύγων και το τραύμα της ανταλλαγής η ανάπτυξη του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος, ο Εμφύλιος στην Ισπανία και οι Διεθνείς Ταξιαρχίες, οι αντικομμουνιστικές διώξεις επί Βενιζέλου και των διαδόχων του, η γέννηση του φασισμού, ο Μεταξάς, η γερμανική Κατοχή και οι δωσίλογοι, το σκόπιμα καλλιεργούμενο από την εξουσία φυλετικό μίσος συνιστούν τον βασικό ιστορικό καμβά του μυθιστορήματος. Είναι άμεσα συνυφασμένος με την ζωή των προσώπων του μυθιστορήματος καθώς συμμετέχουν σε αυτά

είτε ως «θύτες», είτε ως «θύματα» είτε περνώντας από την μια κατάσταση στην άλλη. Στον λογοτεχνικό κόσμο του Τσιράκη τίποτε δεν είναι μονοδιάστατο. Υπάρχουν βεβαίως σταθερές που χαρακτηρίζονται από τις αξίες ή τις ιδιοτέλειές τους, από την μάχη τους για την προσωπική αλλά και την συλλογική αξιοπρέπεια ή από την εμμονή τους με την οικονομική και πολιτική δύναμη. Και γύρω από αυτούς τους πόλους περιστρέφονται οι συγκρούσεις.

Τα πρόσωπα του μυθιστορήματος δεν υψώνονται ή ταπεινώνονται μόνο μέσω της στάσης τους στα καίρια ιστορικά γεγονότα. Εκεί που δοκιμάζονται είναι στην καθημερινή τους ζωή: στους έρωτες, τις φιλίες, την διασκέδαση, τις κοινωνικές εμπειρίες και συναναστροφές, τους προσωπικούς στόχους. Οι επιλογές τους και το ήθος τους είναι εν πολλοίς αυτό που τους ωθεί να πάρουν την μια ή την άλλη στάση στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα. Έτσι ο συγγραφέας συνδέει με έναν διαλεκτικό τρόπο το προσωπικό με το πολιτικό στοιχείο, το καθημερινό με το σπάνιο. Αποφεύγει τις σχηματικές αναπαραστάσεις ανθρώπων, δεν «καθοδηγεί» τους ήρωές του προκειμένου να τους εντάξει σε ένα βολικό και εύκολα ερμηνεύσιμο δόγμα. Αντίθετα· έχουν αυτοτελείς «φωνές» και ο συγγραφέας αναπλάθει με έντιμο τρόπο αυτό που «θέλουν» οι ίδιοι να «είναι». Και γι' αυτό η κατάληξη κάθε χαρακτήρα φαίνεται φυσική απόληξη του τρόπου με τον οποίο «υπάρχει» και δρα σε όλο το έργο.

Από τα ενδιαφέροντα επίσης σημεία του πεζογραφήματος είναι η αποτύπωση του πνευματικού και πολιτιστικού κλίματος της περιόδου. Μέσα και οργανικά με την ροή της αφήγησης και την ζωή των προσώπων του έργου παρουσιάζονται οι περιπέτειες του ρεμπέτικου τραγουδιού και των πρωταγωνιστών τους, ο Γληνός στην εξορία και ο Βάρναλης, ο Χεμινγκουέι, ο Καζαντζάκης, ο Ναζίμ Χικμέτ, ο Πασαλίδης, ο Ζαχαριάδης, ο Κεμάλ Ατατούρκ. Αντηχεί όμως και το κλίμα ενός κοσμοπολιτισμού κατά τα πρότυπα της κοινωνίας του θεάματος της μπελ επόκ που εισαγόταν τότε από την Δύση στην Ελλάδα: καλλιστεία, ίντριγκες, καταναλωτικοί φαραωνισμοί. Ορισμένοι από τους χαρακτήρες τα αποδέχονται, τα χρησιμοποιούν και γίνονται αναλώσιμά τους.

Εστία του μυθιστορήματος είναι η Θεσσαλονίκη, η «πρωτεύουσα των προσφύγων». Ανασυντίθεται το πολιτιστικό της μωσαϊκό, το πολύτροπο αρχιτεκτονικό της πρόσωπο, οι κοινωνικές ανισότητες και πώς καταγράφονται στους τόπους διαμονής. Παρακολουθώντας τις περιπέτειες όμως προσώπων του έργου μεταφερόμαστε στην Αθήνα, στην Βαρκελώνη, στην Μαδρίτη, στην Οδησό, στην Μόσχα, στο Βερολίνο, την Σμύρνη. Αποτελούν σκηνικά διαφορετικής δομής και ποιότητας που τα σφράγισε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ο ισπανικός Εμφύλιος, η Οκτωβριανή Επανάσταση, το κραχ του '29, το θέριεμα του ναζισμού, η προσφυγιά. Ο Βασίλης Τσιράκης αξιοποιεί τους δρόμους, τα κτίρια, τα μνημεία, τα σπίτια

ως τόπους-καθρέφτες της ιστορίας: της φτώχειας, της αλαζονείας της εξουσίας και του πλούτου, του έρωτα, της ομορφιάς, τα ταπείνωσης, της ελπίδας, της καταστροφής αλλά και της δημιουργίας. Οι χώροι, οι δρόμοι των περιοχών αυτών ανασαίνουν και πεθαίνουν με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο ανασαίνουν και πεθαίνουν οι άνθρωποι που τα δημιούργησαν, τα βάδισαν, τα κατοίκησαν, τα θαύμασαν, τα γκρέμισαν.

Όλα τα προηγούμενα εκφράζονται με έναν τρόπο γραφής πολύ ιδιαίτερο. Ο λόγος του Τσιράκη ρέει όπως ρέουν τα γεγονότα της αφήγησης. Η στίξη έχει σχεδόν εξαφανιστεί -όπου χρειάζεται το κόμμα- και στο τέλος κάθε παραγράφου η τελεία. Μικρές ανάσες και μεγάλες παύσεις. Ένας λόγος που «μιμείται» τον προφορικό και ενσωματώνει στοιχεία από το ύφος των λογοτεχνών του Μεσοπολέμου. Μέσα από την αλυσιδωτή δομή -ο πρωταγωνιστής κάθε κεφαλαίου εμφανίζεται στο τέλος του προηγούμενου- προσφέρει μια ανάγνωση ανάλογη με τον ρυθμό του αφηγηματικού υλικού.

Όπως ακριβώς συμβαίνει κάθε στιγμή στην ιστορία που γράφεται κάθε μέρα.

ΠΡΙΝ, 10/7/2016